

Word Order, Agreement and Case-Marking in Aftari

Masoomeh Hashemi¹

Mohammad Dabir-Moghaddam^{2*}

Abstract

This article presents a typological analysis of Aftari, a North western Iranian language, focusing on its word order, agreement and case marking system. The analysis, framed by the work of Dryer (1992), Comrie (1978) and Dabir-Moghaddam (1402), identifies Aftari as a predominantly head-final (OV) language, despite some minor VO characteristics. The dialect's primary feature is a split agreement system conditioned by tense and transitivity. A nominative-accusative pattern is used for intransitive verbs (past and present) and present-tense transitive verbs. In contrast, past-tense transitive verbs exhibit a tripartite system, distinctly marking the intransitive subject, transitive agent, and transitive patient. This complexity is enhanced by the use of pronominal clitics for person marking in specific constructions, notably with the verbs "xâstæn" (to want) (past and present), "tævânestæn" (to be able) (past intransitive and transitive), and transitive light verb like "kærdæn" and "zædæn" in intransitive compounds, (past). This dialect also benefits from case marking. Since the subject of intransitive verbs (past and present) and the subject of transitive verbs (past and present) have a direct case, while the object of transitive verbs (past and present) has an oblique case, this dialect exhibits a nominative-accusative case system.

Keywords: word order, agreement system, case marking, pronominal clitics, agreement suffixes

Extended Abstract

1. Introduction

Language typology is a branch of linguistics which studies the systematic similarities and differences between the different languages of the world and compares the morphological and syntactic structures between different

1. Ph.D. Student of Linguistics, Department of Linguistics, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. (mhashmy162@gmail.com)

*2. Professor of Linguistics, Department of Linguistics, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran (**Corresponding Author:** mdabirmoghaddam@gmail.com)

languages without considering their background. The analysis, framed by the work of Dryer (1992), Comrie (1978) and Dabir-Moghaddam (1402), examined word order, agreement system and case marking in Aftari. Aftari is a North western Iranian language spoken in Aftar, a village located in Semnan Province in Iran. This village has a population of nearly 1,222 people, according to the 2016 census. Three tribes, Esteqâqi, Bâ?i, and Ziyâri, reside in Aftar. With the expansion of urbanization and the migration of the people of this village to cities and other regions, and the influence of Persian as the standard language, this dialect is considered as an endangered language. In this article, we aim to answer the following questions: a) According to Dryer's (1992) branching direction theory, which typological pattern of word order does Aftari correspond to, that is, verb-final or verb-medial? b) What is the typological status of Aftari in the Eurasia region and the world as a whole? c) How does the system of agreement and case marking in Aftari align with the five patterns presented in Comrie's (1978) article?

2. Theoretical Framework

Dryer (1992) introduced the branching direction theory as an alternative to the head-dependent theory (HDT). In the branching direction theory, non-group categories are considered the verb patterner and group categories are considered object patterner. In this theory, languages belong to one of two patterns: right-branching, (VO) languages, in which group categories come after non-group categories, and left-branching (OV) languages, in which group categories come before non-group categories. Dabir-Moghaddam (1402) has chosen Dryer's (1992) article to determine the typological pattern of word order in Persian and other Iranian languages. In order to examine correlation pairs according to the order of verb and object, Dryer divides the 625 languages in his database into six major geographical regions based on language groups: Africa, Europe-Asia excluding Southeast Asia and Oceania, Australia and New Guinea, North America, and South America. For each geographical region, he shows the correlation statistics between the desired component and the order of "object + verb" and "verb + object" separately. Another topic discussed in this article is agreement system and case marking. Comrie (1978, 1989) proposes five possible systems for assigning case to the main sentence structures. Comrie's (1978) article, ergativity, is actually considered a standard approach in typological studies. In this article, he categorizes languages into five categories based on, transitive agent (A), intransitive subject (S), and object (P). The first one is the nominative - accusative case, in which the object of the transitive verb is marked differently from the subject of the intransitive verb and the agent of the transitive verb (S=A#O). The second one is the ergative - absolutive, where the transitive agent is marked differently from the intransitive subject and the object (S=O#A). The third one is neutral, where the three grammatical functions have the same marking (S=A=O). The fourth one is a tripartite one, with the three grammatical functions each having their own marking (S#A#O).

Comrie has also raised another possibility, in which the subject of the intransitive verb, is marked differently from the agent of the transitive verb and the object of the transitive verb (S#A=O), which he did not name. In his article, when referring to the case marking in an Iranian language, Roshani (a Pamiri language), he called this type horizontal alignment. Dabir- Moghaddam (1402) called this type bipartite.

3. Methodology

The research data was collected in the field, through semi-structured interviews. The linguistic corpus used in this article was prepared based on the questionnaire of the book *Typology of Iranian Languages*, written by Dabir-Moghaddam (1402) and by referring to the native speakers of the Aftari language, both illiterate and literate. First, it was phonetically transcribed, then morphologically, syntactically, and semantically dissected and analyzed using linguistic criteria.

4. Results & Discussion

The results of data analysis indicate that Aftari compared with the world languages, has 17 parameters of the strong verb-final languages and 13 parameters of the strong verb-medial languages and in comparison, with Eurasian languages, it has 15 parameters of the strong verb-final languages and 14 parameters of the strong verb-medial languages. The analysis, identifies Aftari as a predominantly head-final (OV) language, despite some minor VO characteristics. After analyzing the case-marking and agreement system, the data indicate that Aftari has a split agreement system based on the characteristics of transitivity and tense, which is represented as nominative-accusative system and tripartite system. The subject of the intransitive verb (S) (past and present) and the agent of the transitive verb (A) (present) have a + direct agreement while the object (P/O) has no agreement, indicating a nominative-accusative agreement system. In contrast, past-tense transitive verbs exhibit a tripartite system, distinctly marking the intransitive subject, transitive agent, and transitive patient. Some cases do not follow the above rule, such as "xâstæn" (past and present) and "tævânestæn" in the past tense (intransitive and transitive) which use pronominal clitics. Transitive light verbs like "kærdæn" and "zædæn" in the intransitive compound verb (past), host pronominal clitics. This dialect also benefits from case marking. Since the subject of intransitive verbs (past and present) and the agent of transitive verbs (past and present) have a + direct case, while the object of transitive verbs (past and present) has an oblique case, this dialect exhibits a nominative -accusative case system.

5. Conclusions & Suggestions

Based on the linguistic evidence presented in this study, it can be concluded that Aftari belongs to verb-final languages in terms of typological features of word order. After analyzing the case-marking and agreement system, the data indicate

that Aftari has a split agreement system based on the characteristics of transitivity and tense, which is represented as nominative-accusative system and tripartite system. Aftari also benefits from case marking. This dialect exhibits a nominative accusative case system.

Select Bibliography

- Dabir-Moghaddam, Mohammad. *Typology of Iranian Languages* (one volume), 2024, Tehran: Samt.
- Comrie, B. Ergativity. In: W. Lehmann (Ed.), *syntactic Typology: Studies in the phenomenology of language*, 1978, 329-394, Sussex: The Harvester Press.
- Comrie, B. *Language Universals and Linguistic Typology: Syntax and morphology*. 2nd ed. The University of Chicago press, 1989.
- Dryer, M. The Greenbergian Word Order Correlations. *Language*, 1992: 68, 81-138.
- Dixon, R.M.W. *Ergativity*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Dixon, R.M.W. *Ergativity*. *Language*, 1979, 55, 59-138.
- Greenberg, J.H. 'Some Universals of Grammar with Particular Reference to the order of Meaningful Elements. In: J. Greenberg, (Ed.), *Universals of language*, 1963, 73-113, Cambridge, MIT Press.
- Siewierska, A. Person agreement and the determination of alignment. *Transactions of the Philological Society*, 2003, 101, 339-370.
- Song, j. j. *Linguistic Typology: Morphology and Syntax*. Singapore: Longman, 2001.
- Vennemann, T. Topics, Subjects and Word order: From SXV to SVX via TVX. In: J. Anderson, & Ch. Jones (Eds.), *Historical Linguistics. Proceedings of the First International Conference on Historical Linguistics*, 1974, 339-376. Edinburgh, 3-7 September 1973, 2 Vols. North Holland, Amsterdam.

How to cite:

Hashemi M., Dabir-Moghaddam M. Word Order, Agreement and Case-Marking in Aftari. *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani*. 2026; 2(20): 57-84. DOI:10.22124/plid.2026.32636.1742

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۰۳
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۰۳
صفحات: ۸۴-۵۷

ترتیب واژه‌ها، مطابقه و حالت‌نمایی در گویش افتری

محمد دبیرمقدم^۲

معصومه هاشمی^۱

چکیده

پژوهش حاضر به مطالعه «ترتیب واژه‌ها»، «نظام مطابقه» و «حالت‌نمایی» گویش افتری براساس مقاله درایر (1992)، الگوهای مطابقه پنجگانه کامری (1978) و دبیرمقدم (۱۴۰۲) می‌پردازد. داده‌های پژوهش به شیوه میدانی و با مصاحبه نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شده‌است. به لحاظ «ترتیب واژه‌ها» جفت‌های همبستگی در دو رده «فعل پایانی» و «فعل میانی» در منطقه زبان‌های اروپا - آسیا و جهان بررسی گردید. یافته‌ها نشان می‌دهد هرچند «افتری» آمیخته‌ای از مؤلفه‌های رده‌شناختی «فعل پایانی» و «فعل میانی» است، اما به زبان‌های «فعل پایانی» تمایل بیشتری دارد. دو عامل گذرایی و زمان، شیوه مطابقه افتری را رقم می‌زنند. فعل‌های لازم فارغ از هر زمانی و فعل‌های متعدی حال، مطابقه فاعلی - مفعولی را بازنمایی می‌کنند و فعل‌های متعدی گذشته، نظام سه‌بخشی را به‌دست می‌دهند. افعال «خواستن» (حال و گذشته) و «توانستن» (گذشته) از «واژه‌بست‌های ضمیری» بهره می‌گیرند. همکردهای متعدی نظیر «کردن» و «زدن» در ساختار فعل مرکب لازم (گذشته)، میزبان «واژه‌بست‌های ضمیری» هستند. به لحاظ «حالت‌نمایی»، فاعل لازم (گذشته و حال) و فاعل متعدی (گذشته و حال) دارای «حالت + مستقیم» و مفعول متعدی (گذشته و حال) دارای «حالت غیرفاعلی» هستند، لذا «افتری» از نظام حالت «فاعلی - مفعولی» بهره می‌برد.

واژگان کلیدی: ترتیب واژه‌ها، نظام مطابقه، حالت‌نمایی، واژه‌بست‌های ضمیری، پسوندهای مطابقه

mhashmy162@gmail.com

۱- دانشجوی دکتری زبان‌شناسی عمومی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

✉ mdabirmoghaddam@gmail.com

۲- استاد زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (نویسنده مسؤول).

۱- مقدمه

«افتر» از روستاهای شهرستان سرخه در استان سمنان است. این روستا، براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ نزدیک به ۱۲۲۲ نفر جمعیت دارد. سه طایفه «استقاقی»^۱، «بائی»^۲ و «زیاری»^۳ در «افتر» ساکن هستند. این روستا دارای محله‌های «لوسر»^۴، «پشته‌پل»^۵، «نوافتر»^۶، «تین‌مله»^۷، «جرین‌مله»^۸ و «لبار»^۹ است (همایون، ۱۳۷۱: ۳).

گویش «افتری» به شاخه غربی شمالی زبان‌های ایرانی تعلق دارد و در روستای «افتر» بدان تکلم می‌شود. با گسترش شهرنشینی و مهاجرت مردم این روستا به شهرها و مناطق دیگر و نفوذ زبان فارسی به‌عنوان زبان معیار، این گویش یک گونه زبانی در خطر به شمار می‌رود.

در این مقاله، وضعیت رده‌شناختی این گویش به‌لحاظ «ترتیب واژه‌ها»، «نظام مطابقه» و «حالت‌نمایی» براساس مؤلفه‌های بیست‌و‌چهارگانه رده‌شناختی درایر (1992) و الگوهای پنجگانه مقاله کامری (1978) برای بازنمایی «فاعل فعل لازم» (S)، «فاعل فعل متعدی» (A) و «مفعول فعل متعدی» (P) بررسی گردیده‌است. پیکره زبانی به‌کاررفته در این مقاله براساس پرسشنامه کتاب رده‌شناسی زبان‌های ایرانی، تألیف دبیرمقدم (۱۴۰۲) و با مراجعه به گویشوران بومی کم‌سواد و باسواد «افتری» تهیه شده‌است. ابتدا آوانگاری گردیده و سپس به‌لحاظ صرفی، نحوی و معنایی تقطیع و با استفاده از معیارهای زبان‌شناختی تجزیه و تحلیل شده‌است. در این مقاله برآنیم تا به پرسش‌های ذیل پاسخ دهیم: الف) براساس نظریه سوی انشعاب درایر (1992) مؤلفه‌های رده‌شناختی «ترتیب واژه‌ها» در «افتری» مطابق با کدام الگوی رده‌شناختی «ترتیب واژه‌ها» یعنی فعل پایانی یا فعل میانی است؟ ب) وضعیت رده‌شناختی «افتری» در منطقه اروپا - آسیا و کل جهان چگونه است؟ پ) نظام «مطابقه» و «حالت‌نمایی» در «افتری» براساس الگوهای پنجگانه مقاله کامری (1978) چگونه است؟

1. esteqaqi
2. bāi
3. ziyāri
4. lowsar
5. pašte pal
6. nuafter
7. tain male
8. Jorin male
9. lobār

۲- پیشینه پژوهش

گرینبرگ (1963) ۳۰^۱ زبان را بررسی و ۴۵ همگانی را در قالب همگانی‌های مطلق و تلویحی مطرح نمود که ۲۸ مورد آن درباره «ترتیب واژه‌ها» بود (دبیرمقدم ۱۴۰۲: ۲۰). لمان (1973) ترتیب رده‌شناسی سه‌جزیی گرینبرگ، یعنی «فاعل + مفعول + فعل» را به ترتیب دوجزیی «مفعول + فعل» کاهش داد؛ به عبارتی دیگر، ترتیب سه‌جزیی گرینبرگ را به یک تقسیم‌بندی دوگانه «مفعول + فعل» (OV) و «فعل + مفعول» (VO) تعمیم داد. «اصل اساسی چینش»^۲ یا به تعبیری «اصل انتخاب سوی مخالف»^۳ لمان جایگاه رده‌شناختی توصیف‌کننده‌های مفعول اسمی و فعلی را پیش‌بینی می‌کند. طبق این اصل، در هر رده زبانی جایگاه توصیف‌کننده‌های مفعول اسمی (O) و یا فعل (V) سوی مخالف سازه همجوار آن است (Song, 2001).

ونه‌مان (1974) نقش فاعل را در رده‌شناسی «ترتیب واژه‌ها» ناچیز دانست، اما برای جایگاه «فعل» و ارتباط آن با «مفعول» نقش اصلی قائل شد. هدف او ارائه اصلی بود که از قدرت تبیین بیشتری نسبت به همگانی‌های گرینبرگ برخوردار باشد (Hawkins, 1983: 32). لذا جفت‌های «معنایی - دستوری» گرینبرگ مانند مفعول صریح، فعل، صفت، اسم و غیره را به لحاظ معنایی و نحوی به دو دسته «عمل»^۴ (هسته یا توصیف‌شده) و «عملگر»^۵ (وابسته یا توصیف‌کننده) تقسیم نمود (همان). به گفته سونگ (2001: 58)، محور اصلی تبیین ونه‌مان مبتنی بر «اصل زنجیره طبیعی»^۶ پیشنهادی خود او است. هاوکینز (1983) در کتاب خود تحت عنوان همگانی‌های ترتیب واژه^۷، «ترتیب واژه‌ها» را به لحاظ رده‌شناختی بررسی نمود. کرافت (2003) این کتاب را به عنوان نخستین دستاورد برجسته در زمینه مطالعات رده‌شناختی «ترتیب واژه‌ها» معرفی می‌کند (دبیرمقدم، ۱۴۰۲: ۲۸). هاوکینز سه رده زبانی گرینبرگ را که لمان و ونه‌مان آن را به دو رده، تقلیل داده بودند به شکل اولیه‌اش بازگرداند. او سیصد زبان را مطالعه نمود و مثال‌هایی ارائه داد که عدم تناسب بسیاری از زبان‌ها با دو رده زبانی لمان و ونه‌مان را توجیه نمود.

1. Some Universals of Grammar with Particular Reference to the Order of Meaningful Elements.
2. Fundamental principle of placement
3. Principle of opposite side
4. Operant
5. Operator
6. Principle of natural serialization
7. Word order universals

کامری (۱۹۸۹) در کتاب خود؛ همگانی‌های زبان و رده‌شناسی زبان‌شناسی^۱ «ترتیب واژه‌ها» را بررسی نموده‌است. او اذعان می‌کند که یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های رده‌شناسی، ترتیب سازه‌های بند است. از نظر کامری (همان: ۸۷) با در نظر گرفتن سه سازه، فقط سه مورد: الف) «فاعل + فاعل + مفعول»، ب) «فاعل + فعل + مفعول»، و پ) «فاعل + مفعول + فعل» به‌لحاظ آماری ترتیب بی‌نشان به شمار می‌روند و سایر ترتیب‌ها یا وجود ندارند یا بسیار نادرند. درایر (۱۹۹۲) در مقاله «همبستگی‌های ترتیب واژه گرینبورگی» به تعیین جفت‌عناصر همبسته و انتقاد از نظریه «هسته - وابسته» که رایج‌ترین دیدگاه آن زمان محسوب می‌شد و همچنین معرفی نظریه «سوی انشعاب» به‌عنوان جایگزینی بر نظریه «هسته - وابسته» پرداخت.

«مطابق» و «نظام حالت»، از دیگر موضوع‌های اصلی رده‌شناسی زبان است. دیکسون (۱۹۹۴) در زمره اولین کسانی است که در این زمینه پژوهش‌هایی انجام داد. از نظر او در زبان‌های جهان سه رابطه اصلی؛ یعنی فاعل فعل لازم (S) فاعل فعل متعدی (A) و مفعول فعل متعدی (O) مشاهده می‌شود و دستور آن زبان‌ها سازوکارهایی را برای تشخیص (A) از (O) به‌دست می‌دهد (Dixon, 1994: 6). هاپر و تامسون (۱۹۸۰) دیدگاه «نمایه‌سازی حالت‌دهی»^۲ را مطرح نمودند. این دیدگاه عنوان می‌کند که نمایه‌سازی میزان کنشگری و کنش‌پذیری گروه‌های اسمی، به‌ترتیب در نقش‌های (A) و (P) دلیل نشانه‌گذاری گروه‌های اسمی است (Song, 2001: 159-160). این دیدگاه براساس گذرایی شکل گرفته‌است و نظام حالت‌دهی «پویا» و «غیرپویا» را نیز تبیین می‌کند (همان: ۱۶۲). کامری (۱۹۷۸، ۱۹۸۹) و دیکسون (۱۹۹۴، ۱۹۷۹) دیدگاه «تمایز حالت‌دهی»^۳ را مطرح نمودند. این دیدگاه حاکی از این است که تمایز صوری بین عامل (A) و پذیرا (P) در جملات متعدی ضروری است. درحالی‌که در جملات لازم نیازی به این تمایز صوری نیست. در مورد علت این موضوع آن‌ها استدلال می‌کنند که در جملات لازم، فاعل لازم (S)، تنها سازه جمله است، لذا نیازی نیست که به‌لحاظ نقشی با دو سازه دیگر تمایز حالت داشته باشد. دیدگاه «تمایز حالت‌دهی» قادر نیست نظام‌های حالت‌دهی «کنایی - گسسته»، «پویا و غیرپویا» و «مستقیم - معکوس» را تبیین کند. در زمینه «ترتیب واژه‌ها» و «مطابق» «افتری» پژوهشی صورت نگرفته‌است. همایون (۱۳۷۱) در کتاب گویش/افتری، توصیفی از آداب و رسوم و برخی فرایندهای آوایی و ساختمان فعل، صفت و ضمیر در «افتری» ارائه داده‌است. این کتاب علاوه بر مقدمه، شامل

1. language universals and linguistic typology
2. The indexing view of case marking
3. The discriminatory view of case marking

بخش‌های واج‌شناسی، ساختمان فعل، پاره‌ای نکات دستوری، گفت‌وگو، چیستان، ضرب‌المثل، چند متن و واژه‌نامه است. حسن‌زاده و زیاری (۱۳۹۱) مقاله «معرفی و بیان موارد یکصد مثل از گویش افتری» را نگاشته‌اند.

۳- مبانی نظری پژوهش

موضوع رده‌شناسی «ترتیب واژه‌ها» به شکل جدی به‌واسطه دستاوردهای گرینبرگ^۱ (1963) در مقاله «همگانی‌های زبان»^۲ مطرح شده‌است. درایر (1992) در مقاله «همبستگی‌های ترتیب واژه گرینبرگی» جفت‌عناصر همبسته را تعیین نمود و از رایج‌ترین دیدگاه آن زمان که نظریه «هسته - وابسته» نامیده می‌شد، انتقاد نمود. این نظریه، معتقد است زبان‌ها به یکی از دو الگوی «هسته - وابسته» یا «وابسته - هسته» گرایش دارند. او نظریه «سوی انشعاب» را جایگزین نظریه «هسته - وابسته» معرفی کرد. در زبان‌های «هسته - وابسته»، هسته‌ها پیش از وابسته‌هایشان قرار می‌گیرند و در زبان‌های «وابسته - هسته»، هسته‌ها، پس از وابسته‌هایشان واقع می‌شوند. در این دیدگاه، الگوی «وابسته - هسته» با ویژگی‌های ترتیب «مفعول + فعل» و الگوی «هسته + وابسته» با ویژگی‌های ترتیب «فعل + مفعول» هم‌الگوست (Dryer, 1992: 87). درایر اشکال اساسی این نظریه را فقدان اتفاق نظر در مورد اینکه چه عناصری هسته و چه عناصری وابسته هستند می‌داند (دبیرمقدم، ۱۴۰۲: ۱۱۱).

در نظریه «سوی انشعاب» که درایر (1992) به‌عنوان جایگزین نظریه «هسته - وابسته» مطرح کرد، مقوله‌های «غیرگروهی» (واژگانی یا غیرانشعابی) هم‌الگوی «فعل» و مقوله‌های «گروهی» (انشعابی) هم‌الگوی «مفعول» محسوب می‌شوند. در این نظریه، زبان‌ها به یکی از دو الگوی زبان‌های «راست - انشعابی»^۳ (فعل + مفعول) (VO) که مقوله‌های «گروهی» در آن‌ها پس از مقوله‌های «غیرگروهی» قرار می‌گیرند و زبان‌های «چپ - انشعابی»^۴ (مفعول + فعل) (OV)، که در آن‌ها مقوله‌های «گروهی» قبل از مقوله‌های «غیرگروهی» واقع می‌شوند، اختصاص دارند.

به نظر می‌رسد این دو نظریه، معادل یکدیگرند؛ چراکه زبان «هسته‌آغازین»، «راست - انشعابی» و زبان «هسته‌پایانی»، «چپ - انشعابی» است، اما درایر نشان می‌دهد که معادل هم نیستند و در مواردی که پیش‌بینی‌های متفاوتی مطرح می‌گردد این نظریه «سوی انشعاب»

1. Greenberg, J. H.
2. Universals of language
3. Right- branching
4. Left- branching

است که درست است. به‌عنوان مثال این مفهوم که زبان‌های «مفعول + فعل» به «هسته‌پایانی» بودن تمایل دارند و زبان‌های «فعل + مفعول» به هسته‌آغازین بودن، ما را به این جهت سوق می‌دهد که بپذیریم توصیف‌کننده‌های اسم در زبان‌های «مفعول + فعل» پیش از «اسم» و در زبانه‌های «فعل + مفعول» پس از آن قرار می‌گیرند، اما این امر در خصوص صفت‌های شمارشی یا اشاره صدق نمی‌کند؛ چراکه هیچ یک از این عناصر با ترتیب «مفعول و فعل» همبستگی ندارند (Dryer, 1992: 89).

دبیرمقدم (۱۴۰۲)، مقاله درایر (1992) را برای تعیین وضعیت رده‌شناختی ترتیب واژه‌های زبان فارسی و دیگر زبان‌های ایرانی برگزیده‌است. در این مقاله، ۶۲۵ زبان از خانواده‌های زبانی مختلف، بررسی شده که تا زمان نگارش کتاب رده‌شناسی زبان‌های ایرانی، درایر تعداد این زبان‌ها را به ۱۰۶۱ زبان افزایش داده‌است (به نقل از دبیرمقدم، ۱۴۰۲: ۱۰۸). درایر جهت بررسی جفت‌های همبستگی با توجه به ترتیب «فعل» و «مفعول» ۶۲۵ زبان موجود در پایگاه داده خود را براساس گروه زبان‌ها به شش منطقه جغرافیایی بزرگ آفریقا، اروپا - آسیا به استثنای جنوب شرقی آسیا و اقیانوسیه، استرالیا و گینه نو، آمریکای شمالی و آمریکای جنوبی تقسیم می‌نماید و برای هر منطقه جغرافیایی، آمار همبستگی بین مؤلفه مورد نظر و ترتیب «مفعول + فعل» و «فعل + مفعول» را به تفکیک نشان می‌دهد (همان: ۸۴). موضوع دیگر بررسی شده در این مقاله «مطابقه» و «حالت‌نمایی» است. مطابقه را «هم‌نمایی»^۱ نیز نامیده‌اند. «مطابقه» ارجاع متقابل^۲ فعل و یکی از موضوع‌های O/A/S است که با یک پسوند مطابقت دارای «شخص»، «شمار» و «جنس» متناظر با آن موضوع، به‌صورت «ساخت‌واژی» روی «فعل» بازنمایی می‌گردد. لذا الگوی مطابقه، رفتار همسان یا ناهمسان سه موضوع ذکر شده‌است که به‌صورت ساخت‌واژی روی «فعل» بازنمایی می‌یابد و یکی از الگوهای انطباق در زبان‌هاست (Siewierska, 2003). در زمینه «حالت‌نمایی»^۳ و «نظام مطابقه»^۴ کامری (1978، 1989)، پنج نظام محتمل را برای اختصاص حالت به سازه‌های اصلی جمله مطرح می‌کند. مقاله کامری (1978) با نام «کنایی‌بودگی»^۵ درواقع یک رویکرد معیار در مطالعات رده‌شناسی به شمار می‌رود. او در این مقاله، زبان‌ها را براساس سه نمایه فاعل فعل متعدی^۶ (A)، فاعل فعل

1. Indexation
2. Cross-referencing
3. Case marking
4. Agreement system
5. Ergativity
6. Agent

لازم^۱ (S) و مفعول فعل متعدی^۲ (P)، در پنج رده، دسته‌بندی می‌کند. مورد اول، ردهٔ فاعلی - مفعولی است که در آن، «مفعول فعل متعدی» متفاوت با «فاعل فعل لازم» و «فاعل فعل متعدی» نشانه‌گذاری می‌شود (S=A#O). ردهٔ دوم، کنایی - مطلق است که «فاعل فعل متعدی» متفاوت با «فاعل فعل لازم» و «مفعول فعل متعدی» نشانه‌گذاری می‌شود (S=O#A). مورد سوم، خنثی است که سه موضوع نشانه‌گذاری یکسان دارند (S=A=O). چهارمین رده، سه‌بخشی است که سه موضوع هر کدام نشانهٔ خاص خود را دارند (S#A#O). ردهٔ پنجم «فاعل فعل لازم» متفاوت با «فاعل فعل متعدی» و «مفعول فعل متعدی» نشانه‌گذاری می‌شود (S#A=O) که کامری نامی بر آن نهاده‌است. او در مقالهٔ خود به هنگام اشاره به حالت‌نمایی در زبان ایرانی روشانی (از زبان‌های پامیری) این رده را «انطباق افقی»^۳ نامیده‌است (Comire, 2016:39&46؛ به نقل از دبیرمقدم، ۱۴۰۲: ۶۷۴). دبیرمقدم (۱۴۰۲) این رده را دوبخشی^۴ نامیده‌است؛ زیرا طبق این الگو مطابقه با فاعل فعل لازم (S)، وضعیت مطابقهٔ شناسه‌ای و مطابقه با فاعل فعل متعدی (A) و نیز مطابقه با مفعول صریح (O/P) وضعیت مطابقهٔ واژه‌بستی را نشان می‌دهند (همان: ۶۷۳).

در این مقاله براساس مقالهٔ درایر (1992)، کامری (1978) و الگوی دبیرمقدم (۱۴۰۲) در کتاب رده‌شناسی زبان‌های ایرانی به بررسی «ترتیب‌واژه‌ها»، «نظام مطابقه» و «حالت‌نمایی» در گویش «افتری» می‌پردازیم.

۴- تحلیل داده‌های پژوهش

در این بخش به بررسی ترتیب واژه‌ها، نظام مطابقه و حالت‌نمایی گویش افتری براساس مقالهٔ درایر (1992)، کامری (1978) و الگوی دبیرمقدم (۱۴۰۲) می‌پردازیم.

۴-۱- رده‌شناسی ترتیب واژه‌ها در «افتری»^(۱)

مؤلفهٔ ۱- نوع حرف اضافه

حروف اضافه در «افتری» به‌صورت پسایند کاربرد دارند. حروف اضافهٔ پسایند در این زبان شامل de، به، را، per، از، mon، با و از، gael، از و نزد، rae، به و برای، homrae، با، low

1. Subject
2. Patient
3. Horizontal alignment
4. Bipartite

’فراز‘ sær ’روی‘ dele ’در‘ dærin ’از پس‘ vâri ’مثل‘ ton ’از‘ pæron ’نزد‘ jir ’زیر‘ است.

(1) æli-de bā-j-æ.

۲ش م -گو- امری به (غ.ف)^(۲) - علی

به علی بگو.^(۳)

(2) æli gærmâ-per ferâriy=æ.

علی است = گریزان از - گرما

علی از گرما گریزان است.

(3) ki- mon xæber gi-nn-æ.^(۴)

۲ش م- نمود ناقص (اخباری) - گیر خبر از - کی

از کی می‌پرسی؟

(4) æli- mon vâzi hâ-kærd=ot.

۲ش م = کرد-پیشوند بازی با- علی

با علی بازی کردی.

(5) mæryæm mâ-gæl ketri-de howt=æ.

۳ش م = گرفت (غ.ف) - کتری از- مادر مریم

مریم کتری را از مادر گرفت.

(6) bo-ru mon-homræ bæ-š-im ju-gæl.

نزد- او (غ.ف) اش ج - رو - التزامی با - من (غ.ف) آی - امری

بیا با من نزد او برویم.^(۶)

(7) æli-ræ non b-uer-in.^(۷)

۲ش ج - آور - امری نان برای - علی

برای علی نان بیاورید.

(8) æz særmâi yæx be-kærd-ešt-i.

۱ش م - گ. ل.^(۸) - کرد - نمود تام یخ سرما از

از سرما یخ کردم.

در موارد محدودی شاهد به‌کارگیری حروف اضافهٔ پیشایند نظیر حرف اضافهٔ «از» نیز

هستیم که به نظر می‌رسد از زبان فارسی به این زبان وارد شده‌است (مثال ۸).

مؤلفه ۲- توالی هسته اسمی و بند موصولی

«افتری» از ترتیب «اسم + بند موصولی» تبعیت می‌کند لذا «هسته اسمی» قبل از «بند موصولی» قرار می‌گیرد. بند موصولی بعد از گروه اسمی دارای نشانه هسته‌نمای موصولی‌ساز، واقع می‌گردد و نشانه که (ke)، آغاز بند موصولی را مشخص می‌کند.

(9) jik-i ke tæ-mon hærf mi-sset=æ mon xâker=æ.

است = خواهر من (غ.ف) ۳ش = زد - نمود ناقص حرف با - تو (غ.ف) که موصولی - زن

زنی که با تو صحبت می‌کرد خواهر من است.

(10) ketri- de jik-i ke be-mo-æ^(۹) hâ-dâ=æm.

۱ش = داد - پیشوند ۳ش = آمد - نمود تام که موصولی - زن غ.ف - کتری

کتری را به زنی که آمد دادم.

مؤلفه ۳- توالی مضاف و مضاف الیه

در «افتری» ترتیب «مضاف الیه + مضاف» به دو صورت کاربرد دارد: بدون نشانه وابسته‌نمای e- و شکل دوم آن مانند مثال ۱۳ به همراه وابسته‌نمای e-.

(11) mon xâker

خواهر من (غ.ف)

خواهر من^(۱۰)

(12) mæryæm dut

دختر مریم

دختر مریم

(13) sutek-e bu

بو وابسته‌نما - سوختن

بوی سوختن

مؤلفه ۴- توالی صفت و مبنای مقایسه

«صفت» بعد از «مبنای مقایسه» قرار می‌گیرد.

(14) mæryæm-per mæs-ter

از - مریم تر - بزرگ

از مریم بزرگ‌تر

(15) mon-per mæs-ter

تر - بزرگ از - من

از من بزرگ‌تر

مؤلفه ۵- توالی فعل و گروه حرف اضافه‌ای

«گروه‌های حرف‌اضافه‌ای» که در اصل، گروه‌های پس‌اضافه‌ای هستند، قبل از «فعل» قرار می‌گیرند.

(16) *kiyə-dele/dærin* *por-e* *âdæm=æ.*
در خانه هسته‌نما - پر است = آدم

در خانه پر آدم است.

(17) *venâ* *zemin-sær* *be-xot-ešt^(۱۱)-en.^(۱۲)*

آن‌ها روی زمین - روی - زمین آن‌ها ۳ش ج - گ. ل - خوابید - نمود تام

آن‌ها روی زمین خوابیدند.

مؤلفه ۶- توالی فعل و قید حالت

«قید حالت» قبل از «فعل» واقع می‌شود.

(18) *âssik / yævâš* *hærf* *se-nn-e.*
آهسته حرف ۳ش م - نمود ناقص (اخباری) - زن حرف آهسته

آهسته حرف می‌زند.

مؤلفه ۷- توالی فعل اسنادی و گزاره

گزاره در این زبان، پیش از فعل اسنادی جای دارد و فعل اسنادی به‌صورت واژه‌بست است.

(19) *venâ* *merebun=en.*
آن‌ها هستند = مهربان

آن‌ها مهربان هستند.

(20) *ven* *jik-i* *næqâš=æ.*
آن زن نقاش ۳ش م - نقاش حرف تعریف - زن آن

آن زن نقاش است.

مؤلفه ۸- توالی فعل «خواستن» و فعل بند پیرو

فعل «خواستن» پیش از «فعل بند پیرو» واقع می‌شود.

(21) æ/æybe ge-nn=em æn kæsin biqâp-de bæ-šur-i.

۱ش م- شور- التزامی غ.ف- کاسه کوچک این ۱ش م= ناقص- خواه من (ف)^(۱۳)
من می‌خواهم این کاسه کوچک را بشورم.

(22) mi-g=æm bâ-j-i.

۱ش م- گو- التزامی ۱ش م= خواست- نمود ناقص

می‌خواستم بگویم.

فعل «خواستن» (حال و گذشته) میزبان واژه‌بسته‌هایی است که نمایانگر فاعل غیرفاعلی^۱ هستند و فعلی که بعد از آن واقع می‌شود در وجه التزامی است. این صورت در ادبیات فارسی قدیم به شکل «بایدم، مرا لازم است» متداول بوده‌است (همایون، ۱۳۷۱: ۲۳). پیشوندهای فعلی b, bæ, be و bo دو نقش ایفا می‌کنند به لحاظ نمود، نشانه نمود تام و به لحاظ وجه، نشانه وجه التزامی و امری هستند (دبیرمقدم، ۱۴۰۲: ۹۴۷).

مؤلفه ۹- توالی موصوف و صفت

«صفت» قبل از «موصوف» جای دارد. برخی صفات مانند kæsin، پایانه in دارند. لازم به ذکر است که با افزودن in به «قید» نیز «صفت» به دست می‌آید، مانند æmsâl که به صفت æmsâlin تبدیل می‌شود. لذا in در «افتری» پسوندی صفت‌ساز است.

(23) mæsin mird-e

حرف تعریف- مرد بزرگ

مرد بزرگ

(24) xoji væč-kâ

حرف تعریف- پسر خوب

پسر خوب

مؤلفه ۱۰- توالی صفت اشاره و اسم

«صفت اشاره» در این زبان قبل از «اسم» قرار می‌گیرد. این صفات عبارت‌اند از: /ven/venon (آن‌ها)، æn/en/ænon (این)، که جمع آن ænonhâ/ænhâ (این‌ها) و venonhâ/venâ (آن‌ها)، می‌شود.

(25) æn jik-i

حرف تعریف- زن این

این زن

(26) væ mird-e

حرف تعریف - مرد آن

آن مرد

مؤلفه ۱۱- توالی قید مقدار و صفت

«قید مقدار» قبل از «صفت» واقع می‌شود.

(27) xæyli jir

پایین خیلی

خیلی پایین.

مؤلفه ۱۲- توالی فعل اصلی و فعل کمکی زمان - نمود

برای زمان آینده، فعل کمکی وجود ندارد و ستاک حال فعل، این مفهوم را بیان می‌کند.

(28) æ/æybe kuter- de ge-nn=em bæ-yr-i.

۱ش-م-گیر- التزامی ۱ش-م = نمود ناقص (اخباری) - خواه غ-ف- کبوتر من (ف)

من کبوتر را می‌خواهم بگیرم/خواهم گرفت.

(29) æ/ æybe tæ-homræ n-o-nn-i.

۱ش-م- نمود ناقص (اخباری)-آی- نشانه نفی با- تو (غ-ف) من (ف)

من با تو نمی‌آیم/نخواهم آمد.

فعل «داشتن» در این زبان دستوری شده‌است و برای بیان نمود ناقص (مستمر) به کار می‌رود. مضارع مستمر از صرف «بن فعل مضارع دار+ مضارع اخباری» و ماضی مستمر از صرف «بن ماضی داشت + ماضی استمراری» ساخته می‌شوند. فعل «داشتن» در کنار فعل‌های گذرا و ناگذرا در زمان حال، با ستاک حال و در زمان گذشته، با ستاک گذشته صرف می‌شود، با این تفاوت که در زمان گذشته متعدی، از «واژه‌بست‌های ضمیری» برای ارجاع به فاعل استفاده می‌شود و در فعل متعدی (حال) و فعل لازم (حال و گذشته)، فعل اصلی و فعل کمکی هر دو حامل «پسوندهای مطابقه فاعلی» هستند.

(30) dæbošt-im

mi-nerâ-št-im.

۱ش ج - داشت

۱ش ج - گ. ل - نشست - نمود ناقص

داشتیم می‌نشستیم.

(31) dær-æ

ner-enn-æ.

۲ش-م - دار

۲ش-م - نمود ناقص - نشین

داری می‌نشینی.

(32) *dæbošt=æt* *mi-vât=æt*.

۲ش م = گفت - نمود ناقص ۲ش م = داشت

داشتی می‌گفتی.

(33) *dær-æ* *vâ-nn-æ*.

۲ش م - نمود ناقص - گو ۲ش م - دار

داری می‌گویی.

ماضی بعید از «ستاک گذشته فعل اصلی + ستاک گذشته فعل بودن» ساخته می‌شود با این تفاوت که اگر «فعل اصلی» ناگذرا باشد، فعل کمکی «بودن» حامل «پسوندهای مطابقه فاعلی» و اگر گذرا باشد، حامل «واژه‌بست‌های ضمیری» است. در ساخت ماضی التزامی، بن ماضی فعل اصلی در کنار فعل کمکی باش قرار می‌گیرد که با فعل لازم و فعل متعدی یکسان صرف می‌شود و حامل «پسوندهای مطابقه فاعلی» است.

(34) *be-vât* *bo-h-im*.

۱ش ج - میانجی - باش گفت - نمود تام

گفته باشیم.

(35) *nerâ* *bo-h-im*.

۱ش ج - میانجی - باش نشست

نشسته باشیم.

(36) *be-vât* *bo=æmon*.

۱ش ج = بود گفت - نمود تام

گفته بودیم.

(37) *nerâ* *bo-št-im*.

۱ش ج - گ. ل - بود نشست

نشسته بودیم.

براساس داده‌های فوق «فعل کمکی زمان - نمود» قبل و پس از «فعل اصلی» قرار می‌گیرد.

مؤلفه ۱۳- توالی ادات استفهام و جمله

پرسش‌های آری - نه بدون ادات استفهام بیان می‌شود. اما در این زبان، پرسش‌های نفی و اثباتی (آری - نه) را می‌توان با بند «تو دیدی؟» *to be-di-y=æt* آغاز کرد.

(38) to/toybe be-di-y=æt ven mird-e vǽjigâ dær=æ?

است = در آنجا حرف تعریف - مرد آن ۲ش م = میانجی - دید - نمود تام تو (ف)
آیا آن مرد آنجاست؟

(39) to/toybe be-di-y=æt venâ qæzâ- de bæ-xord=ešun.

۳ش ج = خورد - تام غ.ف- غذا آن‌ها ۲ش م = میانجی - دید - نمود تام تو (ف)
آیا آن‌ها غذا خوردند؟

مؤلفه ۱۴- توالی پیرو نمای بند قیدی و بند

«پیرونمای بند قیدی» پیش از «بند پیرو» واقع می‌شود.

(40) vǽxti ke to/ toybe zowre bošt-æ ænhâ tæ-mon vâzi mi-kærd=æšon.

۳ش ج = کرد - ناقص بازی با- تو (غ.ف) این‌ها ۲ش م - بود بچه تو (ف) که وقتی
وقتی که تو بچه بودی این‌ها با تو بازی می‌کردند.

مؤلفه ۱۵- توالی حرف تعریف و اسم

حرف تعریف پس از اسم واقع می‌شود.

(41) mird-e

حرف تعریف - مرد

مرد

(42) vǽč-kæ

حرف تعریف - پسر

پسر

مؤلفه ۱۶- توالی فعل و فاعل

«فاعل اسمی» و یا «فاعل به شکل ضمیر منفصل» قبل از «فعل» واقع می‌شود.

(43) to/toybe mon-ne be-di-y=æt.

۲ش م = میانجی - دید - نمود تام غ.ف - من تو (ف)

تو مرا دیدی.

(44) ven mird-e de be-di-y=æt?

۲ش م = میانجی - دید - نمود تام غ.ف - حرف تعریف - مرد آن

آن مرد را دیدی؟

مؤلفه ۱۷- توالی عدد و اسم

«افتری» به‌لحاظ این مؤلفه، دارای ترتیب «عدد + اسم» است.

(45) ven do jik-i mon be-vât=æšon.

آن دو زن حرف تعریف- زن دو آن

آن دو زن به من گفتند.

(46) væjigâ per i kâqez mon-ræ vesi ke.

بفرست به من (غ.ف) نامه یک از آن‌جا

از آن‌جا یک نامه به من بفرست.

مؤلفه ۱۸- توالی وند زمان- نمود و ستاک فعل

در مورد تعدادی از فعل‌های «افتری»، از «وند زمان» نمی‌توان سخن گفت چراکه ستاک حال و گذشته متفاوتی دارند اما همواره این فعل‌ها با پیشوند be, bæ و bo که نشانه نمود تام است ظاهر می‌گردند، مانند فعل بی‌قاعده از مصدر دیدن (bevintun)، که با ستاک حال vin و ستاک گذشته di ساخته می‌شود. در «افتری» وندهای زمان گذشته، به ستاک حال افعال با قاعده به‌صورت پسوند می‌پیوندند. به‌عنوان مثال پسوند گذشته‌ساز â، در ستاک گذشته nerâ از مصدر نشستن (benerâhon) که به ستاک حال ner می‌پیوندد. نمونه دیگر وند گذشته‌ساز o، در ستاک گذشته šo از مصدر رفتن (bešohon) که به ستاک حال š متصل می‌گردد. وند گذشته‌ساز t، در ستاک گذشته vât، از مصدر (bevâton) در ستاک حال vâj به جای j می‌نشیند و وند گذشته‌ساز d، در ستاک گذشته dârd از مصدر داشتن (dârdun) به ستاک حال dâr می‌پیوندد. لذا وندهای گذشته‌ساز این زبان عبارت‌اند از: â، t، d و o که به ستاک افعال با قاعده در زمان گذشته می‌پیوندند. فعل کمکی «بودن» در کنار فعل لازم، حامل «پسوندهای مطابقت فاعلی» و در کنار فعل متعدی، حامل «واژه‌بست‌های ضمیری» است (مثال ۳۶ و ۳۷). در «افتری» ساخت نمود ناقص از فعل کمکی «داشتن» در فعل لازم (حال و گذشته) و فعل متعدی (حال) حامل «پسوندهای مطابقت فاعلی» است. این شناسه‌ها، هم به فعل کمکی داشتن و هم به فعل اصلی می‌پیوندند و با فاعل فعل لازم (حال و گذشته) و فاعل متعدی (حال) به‌لحاظ شخص و شمار مطابقت می‌کنند.

(47) dæbošt-im

mi-nerâ-št-im.

داشتن - داشت

نشست - نمود ناقص

داشتیم می‌نشستیم.

(48) dær-æ ner-enn-æ.

۲ش م - نمود ناقص - نشین ۲ش م - دار

داری می‌نشینی.

(49) dæbošt=æt mi-vât=æt.

۲ش م = گفت - نمود ناقص ۲ش م = داشت

داشتی می‌گفتی.

(50) dær-æ vâ-nn-æ.

۲ش م - نمود ناقص - گو ۲ش م - دار

داری می‌گویی.

فعل «داشتن» در کنار فعل متعدی (گذشته) حامل «واژه‌بست‌های ضمیری» است. این واژه‌بست‌ها هم به فعل کمکی «داشتن» و هم به «فعل اصلی» می‌پیوندند و با فاعل فعل متعدی (گذشته)، رابطهٔ مطابقت و واژه‌بستی برقرار می‌کنند. فعل کمکی از مصدر «خواستن»^(۱۴) فقط در زمان «مضارع اخباری» و «ماضی استمراری» دستوری شده‌است و در ساختار فعل لازم و متعدی (حال و گذشته) میزبان «واژه‌بست‌های ضمیری» است. در حالی که «فعل اصلی» حامل «پسوندهای مطابقت فاعلی» است. پیشوند mi- که نشانهٔ نمود ناقص است، به فعل کمکی «خواستن» در زمان گذشتهٔ استمراری می‌پیوندد.

(51) mi-g=æt bæ-š-æ.

۲ش م - رو - نمود تام ۲ش م = خواست - نمود ناقص

می‌خواستی بروی^(۱۵)

(52) ge-nn=et bæ-š-æ.

۲ش م - رو - نمود تام ۲ش م = نمود ناقص - خواه

می‌خواهی بروی

(53) mi-g=æt bâ-j-æ.

۲ش م - گو - نمود تام ۲ش م = خواست - نمود ناقص

می‌خواستی بگویی^(۱۶)

(54) ge-nn=et bâ-j-æ.

۲ش م - گو - نمود تام ۲ش م = نمود ناقص - خواه

می‌خواهی بگویی

مضارع التزامی از «پیشوند التزامی + ستاک حال + پسوندهای مطابقت فاعلی» و مضارع اخباری از «ستاک حال + نمود ناقص (-nn- و -enn-) + پسوندهای مطابقت فاعلی» ساخته می‌شوند. وند نمود ناقص -nn- پس از واکه و -enn- پس از همخوان به کار می‌رود.

(55) ner- enn -æ.

۲ش م - نمود ناقص - نشین

می‌نشینی.

(56) bæ-ner-æ.

۲ش م - نشین - نمود تام

بنشین.

(57) vâ-nn-æ.

۲ش م - نمود ناقص - گو

می‌گویی.

(58) bâ-j-æ.

۲ش م - گو - نمود تام

بگویی.

گذشته ساده لازم از «بن ماضی + پسوندهای مطابقت فاعلی» و گذشته ساده متعدی از «بن ماضی + واژه‌بست‌های ضمیری» ساخته می‌شود. ماضی استمراری لازم از «پیشوند + mi- بن ماضی + پسوندهای مطابقت فاعلی» ساخته می‌شود که این پسوندها در فعل متعدی جای خود را به «واژه‌بست‌های ضمیری» می‌دهند.

(59) mi-nerâ-št-im.

۱ش ج - گ. ل - نشست - نمود ناقص

می‌نشستیم.

(60) be- nerâ št-im.

۱ش ج - گ. ل - نشست - نمود تام

نشستیم.

(61) mi-vât=æmon.

۱ش ج = گفت - نمود ناقص

می‌گفتیم.

(62) be-vât=æmon.

۱ش ج = گفت - نمود تام

گفتیم.

براساس شواهد موجود «افتری» از هر دو پیشوند و پسوند زمان- نمود استفاده می‌کند.

مؤلفه ۱۹- توالی اسم و تکواژ آزاد ملکی

پیش‌بست‌های ملکی نه «وند» بلکه «واژه‌بست‌های ملکی» هستند و به‌لحاظ جایگاه دستوری قبل از «اسم» واقع می‌شوند.

(63) hem brâ
برادر ما (غ.ف)

برادرمان

(64) mon kære dærd ke-nn-e.
۳ش‌م-نمود ناقص (اخباری) - کن درد گلو من (غ.ف)
گلوی من درد می‌کند.

مؤلفه ۲۰- توالی فعل اصلی و فعل‌های کمکی در مفهوم توانستن

فعل وجهی «توانستن» قبل از «فعل اصلی» واقع می‌شود. در زمان حال، هر دو حامل «پسوندهای مطابقهٔ فاعلی» هستند و در زمان گذشته، فعل «توانستن» حامل «واژه‌بست‌های ضمیری» و «فعل اصلی» (متعدی و لازم)، میزبان «پسوند مطابقهٔ فاعلی» است.

(65) zo-nn-i bæ-sâz-i.
۱ش‌م - ساز - التزامی ۱ش‌م- نمود ناقص (اخباری) - توان

می‌توانم بسازم.

(66) zo-nn-en bæ-š-en.
۳ش‌ج - رو - التزامی ۳ش‌ج- نمود ناقص (اخباری) - توان

می‌توانند بروند.

(67) mi-zonâ=m bæ-sâz-i.
۱ش‌م - ساز - نمود تام ۱ش‌م = توانست - نمود ناقص

می‌توانستم بسازم.

(68) mi-zonâ=šun bæ-š-en.
۳ش‌ج - رو - نمود تام ۳ش‌ج = توانست - نمود ناقص

می‌توانستند بروند.

مؤلفه ۲۱- توالی متمم‌نما و جملهٔ متمم

«بند متمم» پس از «فعل اصلی» و متمم‌نمای «که» (ke) قبل از «بند متمم» واقع می‌شود.

- (69) hem mi-g =æmon bæ-š-im ke to be-mo-št-æt.
 ۲ش-م-گ. ل - آمد - تام تو (ف) که ۱ش ج - رو - تام ۱ش ج = خواست - ناقص ما (ف)
 ما می‌خواستیم برویم که تو آمدی.
- (70) æ/æybe zo-nn-i ke o/oybe zeræng=æt.
 است = زرنگ او (ف) که ۱ش-م-نمود ناقص (اخباری) - دان من (ف)
 من می‌دانم که او زرنگ است.

مؤلفه ۲۲ - حرکت پرسشواژه

- «پرسشواژه» در جای اصلی خود می‌ماند و به‌اجبار به ابتدای جمله حرکت نمی‌کند.
- (71) to/toybe nāmæ-de ki-de hā-dā=æt.
 ۲ش-م = داد-پیشوند به-چه کسی غ.ف-نامه تو (ف)
 تو نامه را به چه کسی دادی؟
- (72) mā kujā dær=æt?
 است=در کجا مادر
 مادر کجاست؟

مؤلفه ۲۳ - توالی مفعول و فعل

«مفعول صریح گروهی» قبل از «فعل» و «مفعول بندی» پس از «فعل» واقع می‌شود.

- (73) æ/æybe jik-i-de be-di-y=æm.
 ۱ش-م = میانجی - دید - نمود تام غ.ف-حرف تعریف - زن من (ف)
 من زنی را دیدم.
- (74) æ/æybe zo-nn-i ke o/oybe zeræng=æt.
 است = زرنگ او (ف) که ۱ش-م-نمود ناقص (اخباری) - دان من (ف)
 من می‌دانم که او زرنگ است.

مؤلفه ۲۴ - توالی وند منفی‌ساز و ستاک فعل

پیشوند نفی (-næ)، دارای گونه (-n) است که با پیشوندهای (hâ و be, bæ) ترکیب نمی‌شود اما با پیشوندهای استمراری و اشتقاقی ترکیب می‌شود.

- (75) næ -vât=om.
 ۱ش-م = گفت - نشانه نفی

نگفتم.

(76) næ- xos-i.

اشم - خواب - نشانه نفی

نخوابیم.

(77) næ- mi -xot-ešt-i.

اشم-گ. ل - خواب - نمود ناقص - نشانه نفی

نمی‌خوابیدم.

(78) vær- næ-gærdu-št-i.

اشم-گ. ل - گرد- نشانه نفی - پیشوند اشتقاقی

برنگشته‌ام.

۴-۲- نتیجه‌گیری وضعیت رده‌شناختی «افتری» براساس مؤلفه‌های ترتیب واژه‌ها

با توجه به ۲۴ مؤلفه دستوری ترتیب واژه درایر (۱۹۹۲)، مشخصه‌های رده‌شناختی «افتری» عبارت‌اند از: الف) در مؤلفه‌های ۱ (نوع حرف اضافه)، ۳ (توالی مضاف و مضاف‌الیه)، ۴ (توالی صفت و مبنای مقایسه)، ۶ (توالی فعل و قید حالت)، ۷ (توالی فعل اسنادی و گزاره)، ۲۲ (حرکت پرسشواژه)، به‌لحاظ رده‌شناختی دارای مشخصه فعل‌میانی ضعیف و فعل‌پایانی قوی است. ب) در مؤلفه‌های ۱۰ (توالی صفت اشاره و اسم)، ۱۱ (توالی قید مقدار و صفت)، ۱۶ (توالی فعل و فاعل)، ۱۷ (توالی عدد و اسم)، ۲۳ (توالی مفعول و فعل)، به‌لحاظ رده‌شناختی دارای مشخصه فعل‌پایانی قوی و فعل‌میانی قوی است. پ) در مؤلفه‌های ۸ (توالی فعل خواستن و فعل بند پیرو)، ۱۴ (توالی حرف ربط بند قیدی و بند)، ۲۰ (توالی فعل اصلی و فعل کمکی در مفهوم توانستن)، ۲۱ (توالی متمم‌نما و جمله متمم)، ۲۴ (توالی وند منفی‌ساز و ستاک فعل)، به‌لحاظ رده‌شناختی، دارای مشخصه فعل‌میانی قوی و فعل‌پایانی ضعیف است. ت) در مؤلفه ۱۵ (توالی حرف تعریف و اسم) به‌لحاظ رده‌شناختی، در اروپا-آسیا دارای رده فعل‌پایانی ضعیف، فعل‌میانی ضعیف و در کل جهان فعل‌پایانی قوی، فعل‌میانی ضعیف است. ج) در مؤلفه ۵ (فعل و گروه حرف‌اضافه‌ای)، به‌لحاظ رده‌شناختی، دارای مشخصه فعل‌پایانی قوی و فعل‌میانی ضعیف است. د) در مؤلفه ۱۲ (توالی فعل اصلی و فعل کمکی زمان نمود) و ۱۸ (توالی وند زمان نمود و ستاک فعل) از هر چهار امکان برخوردار است. و) در مؤلفه ۱۹ (توالی اسم و تکواژ آزاد ملکی)، به‌لحاظ رده‌شناختی، در منطقه اروپا-آسیا، فعل‌پایانی ضعیف و فعل‌میانی ضعیف و در کل زبان‌های جهان، فعل‌پایانی قوی و فعل‌میانی ضعیف است. ن) در مؤلفه ۲ (توالی هسته اسمی و بند موصولی)، به‌لحاظ رده‌شناختی، در اروپا-آسیا فعل‌میانی

جدول ۱- وضعیت رده‌شناختی «افتری» نسبت به گروه زبان‌های اروپا - آسیا

سنة مؤلفه	١	٢	٣	٤	٥	٦	٧	٨	٩	١٠	١١	١٢	١٣	١٤	١٥	١٦	١٧	١٨	١٩	٢٠	٢١	٢٢	٢٣	٢٤	سنة
ف.ب.ق	•		•	•	•	•	•		•	•	•	•				•	•	•				•	•		١٥
ف.ب.ض		•						•				•			•			•	•	•	•			•	١٠
ف.م.ق		•						•	•	•	•	•		•		•	•	•	•		•	•		•	١٤
ف.م.ض	•			•	•	•	•					•			•			•	•	•		•			١١

جدول ۲- وضعیت رده‌شناختی «افتری» نسبت به گروه زبان‌های جهان

ردیف	مؤلفه	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	تاریخ
۱۷	ف.پ.ت	●	●	●			●	●	●		●	●	●			●	●	●	●	●			●	●	●	
۸	ف.پ.ض								●	●			●			●			●			●	●		●	●
۱۳	ف.م.ق		●						●		●	●	●		●			●	●			●	●		●	●
۱۲	ف.م.ض	●			●			●	●		●		●			●				●				●		

۴-۳- نظام مطابقه و حالت نمايي

٤-٣-١ - نظام مطابقة

در این بخش «نظام مطابقه» را براساس نظام‌های پنجگانه کامری (1978) بررسی می‌نماییم. در این راستا ابتدا به نحوه صورت‌بندی مطابقه در فعل‌های متعدی (حال) و فعل‌های لازم (گذشته و حال) می‌پردازیم. در این زبان «فعل متعدی» (حال) و «فعل لازم» (حال و

گذشته)، با فاعل مطابقت شناسه‌ای برقرار می‌کنند. فعل، حامل «پسوندهای مطابقت فاعلی» است و با فاعل جمله به‌لحاظ شخص و شمار مطابقت می‌کند. جدول ۳-۴ پسوندهای مطابقت فاعلی و ضمائر منفصل فاعلی را نشان می‌دهد.

جدول ۳- پسوندهای مطابقت فاعلی و ضمائر منفصل فاعلی ت/غ.ت^(۱۷)

شخص و شمار	پسوندهای مطابقت فاعلی	ضمائر منفصل فاعلی ت/غ.ت	ضمائر منفصل فاعلی ت	معادل فارسی
اول شخص مفرد	-i	æ	æybe	من
دوم شخص مفرد	-æ	to	toybe	تو
سوم شخص مفرد	-e/o/æ	o	oybe	او
اول شخص جمع	-im	hem	hemâ	ما
دوم شخص جمع	-in	hoj	hojâ	شما
سوم شخص جمع	-en	Jun/ven	Junâ/venâ	ایشان

(79) junâ/jun næ-šo-št-en.

۳شج-گ. ل -رفت - پیشوند نفی ایشان (ف)

ایشان نرفتند.

(80) hoj-de se-nn-i.

۱شم-نمود ناقص (اخباری) - زن غ.ف- شما (غ.ف)

می‌زنمتان.

(81) do mird-e dâr-en o-nn-en.

۳شج- نمود ناقص (اخباری)- آی ۳شج - دار حرف تعریف - مرد دو

دو مرد دارند می‌آیند.

در زمان گذشته، مطابقت «فعل متعدی» با فاعل به‌صورت واژه‌بستی است و همین رابطه مطابقت واژه‌بستی است که «فاعل متعدی» (گذشته) را از «فاعل لازم» (گذشته و حال) و «فاعل متعدی» (حال) متمایز می‌سازد. این گویش دارای دو نوع واژه‌بست ضمیری است. «فعل متعدی» (گذشته) میزبان واژه‌بست‌های ضمیری نوع اول است و با «فاعل متعدی» (A) از نظر شخص و شمار مطابقت می‌کند. این واژه‌بست‌ها به اقسام دیگر کلام نظیر قید، مفعول صریح و غیرصریح نمی‌پیوندند و منحصرأ فعل را به‌عنوان میزبان خود برمی‌گزینند، لذا قانون واکرناگل را که پیش‌بینی می‌کند واژه‌بست‌ها تمایل دارند در جایگاه دوم در جمله ظاهر شوند، نقض می‌کنند (Harris & Campbell, 1995: 24؛ به نقل از دبیرمقدم، ۱۴۰۲: ۳۵۳). «واژه‌بست‌های ضمیری» نوع دوم در جایگاه «مفعول صریح» و «مفعول غیرصریح» واقع

می‌شوند و مالکیت را نیز نشان می‌دهند. این نوع واژه‌بست‌ها در جایگاه «مفعول صریح» (O) همراه با پس‌اضافهٔ *de/ne*^(۱۸) ظاهر می‌شوند. از آنجاکه پس‌اضافهٔ *de/ne* پس از «مفعول غیر صریح» و «فاعل غیر فاعلی» نیز واقع می‌شود، می‌توان آن را «حالت‌نمای غیر فاعلی»^۱ دانست (مثال ۸۲). واژه‌بست‌های غیر فاعلی در جدول ۴-۴ نشان داده شده‌است.

(82) mon- ne tumet be-sset=æ.

اشم = زد - نمود تام تهمت غ.ف - من (غ.ف)

مرا تهمت زد.

جدول ۴- واژه‌بست‌های غیر فاعلی (۱) و (۲)

شخص و شمار	واژه‌بست‌های غیر فاعلی (۱)	معادل فارسی	واژه‌بست‌های غیر فاعلی (۲)	معادل فارسی
اول شخص مفرد	=em/æm/om	من	Mon	من را/مال من/به من
دوم شخص مفرد	=et/æt/ot	تو	Tæ	تو را/مال تو/به تو
سوم شخص مفرد	=æš/eš/oš/æ/e	او	Ju	او را/مال او/به او
اول شخص جمع	=æmon/emon	ما	Hem	ما را/مال ما/به ما
دوم شخص جمع	=æton/eton	شما	Hoj	شما را/مال شما/به شما
سوم شخص جمع	=æšon/ešon	ایشان	Jun	ایشان را/مال ایشان/به ایشان

(83) æ/æybe kæsin biqâp- de mâ-de hâ-d=æm.

اشم = داد-پیشوند فعلی به- مادر غ.ف- کاسه کوچک کاسه من (ف)

من کاسه کوچک را به مادر دادم.^(۱۹)

(84) æ/æybe tæ- de be-di-y=æm.

اشم = میانجی - دید - نمود تام غ.ف- تو (غ.ف) من (ف)

من تو را دیدم.

(85) mâ kæsin biqâp- de ki-de hæ-d=æ.

اشم = داد-پیشوند به- چه کسی غ.ف- کاسه کوچک کاسه مادر

مادر کاسه کوچک را به چه کسی داد؟

(86) to/toybe ven mird-e-de be-di-y=æt.

اشم = میانجی - دید-نمود تام غ.ف- حرف تعریف - مرد آن تو (ف)

تو آن مرد را دیدی.

(87) ven jiki-y-un-ne næsiyæt hâ-kærd=æm.

اشم = کرد - پیشوند نصیحت غ.ف - میانجی - زن آن

آن زنان را نصیحت کردم.

(88) mon xâker

خواهر من (غ.ف.)

خواهر من

(89) hem brâ

برادر ما (غ.ف.)

برادرمان

مواردی نیز یافت می‌شود که از قاعده کلی فوق تبعیت نمی‌کنند. برای مثال فعل «خواستن» در زمان حال نیز از «واژه‌بست‌های ضمیری» بهره می‌گیرد (مثال‌های ۵۱-۵۴). همکردهای «کردن» و «زدن» در فعل مرکب لازم (گذشته)، برای مثال «بازی کردن»، «تهمت زدن» و «حرف زدن» میزبان «واژه‌بست‌های ضمیری» هستند و با فاعل جمله، رابطه مطابقه واژه‌بستی برقرار می‌کنند و فعل وجهی توانستن در زمان گذشته در کنار فعل لازم و متعدی به «واژه‌بست‌های ضمیری» می‌پیوندد (مثال‌های ۶۷ و ۶۸).

(90) æ/æybe kuter-de ge-nn=em bæ-yr-i.

اشم - گیر - التزامی اشم = نمود ناقص - خواه غ.ف - کبوتر من (ف)

من می‌خواهم کبوتر را بگیرم. / «من کبوتر را خواهم گرفت».

(91) vâzi mi-kærd=æton.

بازی اشم ج = کرد - نمود ناقص

بازی می‌کردید.

«مفعول صریح» در «افتری» به همراه حالت‌نمای غیرفاعلی ne / de در جمله می‌آید و با فعل، رابطه مطابقه برقرار نمی‌کند.

(92) hoj- de vin-enn-i.

اشم - نمود ناقص (اخباری) - بین غ.ف - شما (غ.ف)

می‌بینمتان.

(93) jun- ne be-di-y=æm.

اشم = میانجی - دید - نمود تام غ.ف - ایشان (غ.ف)

دیدمشان.

۴-۳-۲- نظام حالت‌نمایی

نظام حالت، رابطه بین گروه‌های اسمی یک جمله را با «فعل اصلی» در زبان‌های مختلف نشان می‌دهد. وجود «حالت‌نمای غیرفاعلی» de/ne که در کنار «مفعول صریح» و «مفعول غیرصریح» و «فاعل غیرفاعلی» ظاهر می‌شود، دو نوع «واژه‌بست‌های ضمیری» و دو نوع «ضمایر شخصی منفصل فاعلی» نشان می‌دهد که «افتری» در کنار نظام مطابقت، سازوکارهای نظام حالت (حالت‌نمایی) را نیز به کار می‌گرفته‌است که اکنون بقایای آن قابل مشاهده است.

(94) jun/juna næ-šo-st-en.

۳ش-ج-گ. ل - رفت - پیشوند نفی ایشان (ف)

ایشان نرفتند.

(95) jun/juna dêr-en o-nn-en.

۳ش-ج - نمود ناقص (اخباری) - آی ۳ش-ج - دار ایشان (ف)

ایشان دارند می‌آیند.

(96) jun/juna mon-ne xæyli dus dæ-nn-en.

۳ش-ج - نمود ناقص - دار دوست خیلی غ. ف-من ایشان (ف)

ایشان من را خیلی دوست دارند.

(97) jun/juna tæ-de be-di-y=æšun.

۳ش-ج = میانجی - دید - نمود تام غ. ف-تو ایشان (ف)

ایشان تو را دیدند.

(98) jun/juna jun-ne be-di-y=æšun.

۳ش-ج = میانجی - دید - نمود تام غ. ف-ایشان ایشان (ف)

ایشان، ایشان را دیدند.

مثال‌های فوق نشان می‌دهند که «فاعل لازم» و «فاعل متعدی» حالت‌نمای یکسانی دارند یا به تعبیری دیگر، از نظر ظاهری تفاوتی ندارند، درحالی‌که «مفعول متعدی» حالت‌نمای متفاوتی دارد. در جملات شماره ۹۴ و ۹۷ فاعل هر دو جمله، jun است با این تفاوت که در جمله ۹۴ نقش «فاعل جمله لازم» و در جمله ۹۷ نقش «فاعل جمله متعدی» دارد و در هر دو از حالت + مستقیم برخوردار است. اما در جمله ۹۸ در جایگاه «مفعول صریح» واقع شده و دارای حالت‌نمای متفاوتی است. این تفاوت را حالت‌نمای غیرفاعلی ne مشخص می‌کند. در نتیجه، «مفعول صریح» در این زبان دارای حالت غیرفاعلی است.

۴-۳-۳- نتیجه‌گیری در قلمرو حالت‌نمایی و نظام مطابقه

داده‌ها گویای آن است که «افتری» براساس دو مشخصه گذرایی و زمان، نظام مطابقه دوگانه دارد که به‌صورت دو نظام فاعلی - مفعولی و سه‌بخشی نمایانگر می‌شود. فاعل فعل لازم (S) (گذشته و حال) از مطابقه + مستقیم برخوردار است. فاعل فعل متعدی (A) (حال)، دارای مطابقه + مستقیم و مفعول (P/O) بدون مطابقه است که نظام مطابقه فاعلی-مفعولی را نشان می‌دهد. فاعل فعل متعدی (A)، در زمان گذشته، دارای مطابقه غیرفاعلی و مفعول، بدون مطابقه است که نمایانگر نظام مطابقه سه‌بخشی است. مواردی نیز از قاعده فوق تبعیت نمی‌کنند، نظیر «خواستن» که در زمان حال نیز از «واژه‌بست‌های ضمیری» بهره می‌گیرد و همکردهای متعدی نظیر «کردن» و «زدن» در فعل مرکب لازم (گذشته)، مانند «بازی کردن»، «تهمت زدن» و «حرف زدن» که میزبان «واژه‌بست‌های ضمیری» هستند و با فاعل، رابطه مطابقه واژه‌بستی برقرار می‌کنند. فعل وجهی «توانستن» در زمان گذشته (لازم و متعدی) به «واژه‌بست‌های ضمیری» می‌پیوندد. به‌لحاظ «حالت‌نمایی» با توجه به اینکه فاعل لازم (گذشته و حال) و فاعل متعدی (گذشته و حال) دارای «حالت + مستقیم» و مفعول متعدی (گذشته و حال) دارای «حالت غیرفاعلی» است، «افتری» از نظام حالت «فاعلی - مفعولی» بهره می‌برد.

پی‌نوشت

۱- از گویشوران عزیز که در این مسیر یاری‌ام نمودند، سپاسگزارم، از جمله آقای ابراهیم محمودی، متولد ۱۳۴۳، کارشناس ارشد مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی. ایشان معلم و نویسنده و بازنشسته وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی هستند. و سرکار خانم سکینه حمیدی، متولد ۱۳۴۵، تحصیلات پنجم ابتدایی، صنعتگر و شاغل در زمینه قالی‌بافی، گلیم‌بافی و آموزش گلیم‌بافی.

۲- غیرفاعلی.

۳- فعل امر در صورت‌های دوم شخص مفرد و دوم شخص جمع صرف می‌شود. فعل امر دوم شخص مفرد به دو شکل ساخته می‌شود: ۱- پیشوند امر + ستاک حال مانند: bæ-xos افعالی که دارای پیشوند باشند، پیشوند امر متصل نمی‌شود مانند: vær-gærd ۲- پیشوند امر + ستاک حال + شناسه دوم شخص مفرد مانند: bâ-j-æ (همایون، ۱۳۷۱: ۴۱). در مواردی شاهد هستیم که این پیشوند صورت /bo/ پیدا می‌کند مانند مثال (۶).

۴- وند نمود ناقص -nn- پس از واکه و -enn- پس از همخوان به‌کار می‌رود. این وند صرفاً در ساخت مضارع اخباری به‌کار می‌رود. لازم به ذکر است که صیغه سوم شخص مفرد دارای گونه‌های آزاد -nd- و -end- نیز است.

- ۵- در سوم شخص مفرد، تفاوت لازم و متعدی تقریباً از میان رفته‌است و موارد بسیاری مشاهده می‌گردد که به جای *oš* از *æ* استفاده می‌شود.
- ۶- پیشوند *bæ-* نشانه نمود تام است که برای فعل التزامی و امر نیز به کار می‌رود.
- ۷- *buerdon*، ستاک حال *-uer-* و ستاک گذشته *-uerd-* است.
- ۸- گذشته لازم.
- ۹- سوم شخص مفرد در فعل لازم می‌تواند شناسه *æ* را بگیرد و می‌تواند تهی باشد.
- ۱۰- موارد اندکی وجود دارد که ابتدا مضاف و سپس مضاف‌الیه به کار می‌رود که به نظر می‌رسد تحت تأثیر زبان فارسی است، مانند: *duss-e- bevæfâ*، دوست بی‌وفا (همایون، ۱۳۷۱: ۵۴).
- ۱۱- میانوند *št* (e) درواقع بازمانده ساخت کنایی است که در افتری نیز همچون برخی دیگر از زبان‌های ایرانی شمال غربی روزگاری زنده بوده‌است. این پسوند بعد از ستاک گذشته قرار می‌گیرد و فقط در ساختار زمان‌های ماضی ساده، استمرار، بعید و نقلی افعال لازم به کار می‌رود.
- ۱۲- *bexoton*، ستاک حال *-xos-* و ستاک گذشته *-xot-* است.
- ۱۳- فاعلی
- ۱۴- ستاک حال، *-gi-* و ستاک گذشته، *-giyâ-* است.
- ۱۵- مصدر *bešohon*، ستاک حال *-š-* و ستاک گذشته *-šo-* است.
- ۱۶- مصدر گفتن دارای ستاک حال *-vâj-* و ستاک گذشته *-vât-* است.
- ۱۷- تأکیدی/غیر تأکیدی
- ۱۸- هرگاه اسمی مختوم به *n* باشد، نشانه *de* به *ne* تبدیل می‌شود.
- ۱۹- مصدر *hâdâhon*، ستاک حال *-d-* و ستاک گذشته *-dâ-* است.

منابع

- حسن‌زاده میرعلی، زیاری حسین. موارد یکصد مثل از گویش افتری، مجله فرهنگ قومس، ۱۳۹۱؛ (۴۶): ۳۷-۶۶.
- دبیرمقدم محمد. رده‌شناسی زبان‌های ایرانی، تهران: سمت. ۱۴۰۲.
- همایون همادخت. گویش/افتری، تهران: مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی. ۱۳۷۱.
- Comrie, B. Ergativity. In: W. Lehmann (Ed.), *syntactic Typology: Studies in the phenomenology of language* (1978, 329-394). Sussex: The Harvester Press.
- Comrie, B. *Language Universals and Linguistic Typology: Syntax and morphology*. 2nd ed. The University of Chicago press (1989).
- Croft, W. *Typology and Universals*. 2nd ed. Cambridge University Press (2003).
- Dryer, M. The Greenbergian Word Order Correlations. *Language*, (1992: 68, 81-138).
- Dixon, R.M.W. *Ergativity*. Cambridge: Cambridge University Press (1994).

- Dixon, R.M.W. *Ergativity*. Language (1979, 55, 59-138).
- Greenberg, J.H. 'Some Universals of Grammar with Particular Reference to the order of Meaningful Elements. In: J. Greenberg, (Ed.), *Universals of language* (1963, 73-113). Cambridge, MIT Press.
- Hopper, P. J., Thompson, S.A. Transitivity in grammar and discourse. *Language* (1980, 56, 251-299).
- Hawkins, J.A. *Word Order Universals*. Academic Press (1983).
- Siewierska, A. *Person agreement and the determination of alignment*. Transactions of the Philological Society, (2003 101, 339-370).
- Song, j. j. *Linguistic Typology: Morphology and Syntax*. Singapore: Longman (2001).
- Vennemann, T. Topics, Subjects and Word order: From SXV to SVX via TVX. In: J. Anderson, & Ch. Jones (Eds.), *Historical Linguistics. Proceedings of the First International Conference on Historical Linguistics* (1974, 339-376). Edinburgh, 3-7 September 1973, 2 Vols. North Holland, Amsterdam.

روش استناد به این مقاله:

هاشمی معصومه، دبیرمقدم محمد. ترتیب واژه‌ها، مطابقه و حالت‌نمایی در گویش اتری، *زبان فارسی و گویش‌های ایرانی*، ۱۴۰۴: ۲ (۲۰): ۸۴-۵۷. DOI:10.22124/plid.2026.32636.1742

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

